

9.6-97

ΤΑ
ΚΡΗΤΙΚΑ.

ΠΟΙΗΜΑ
ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΝ

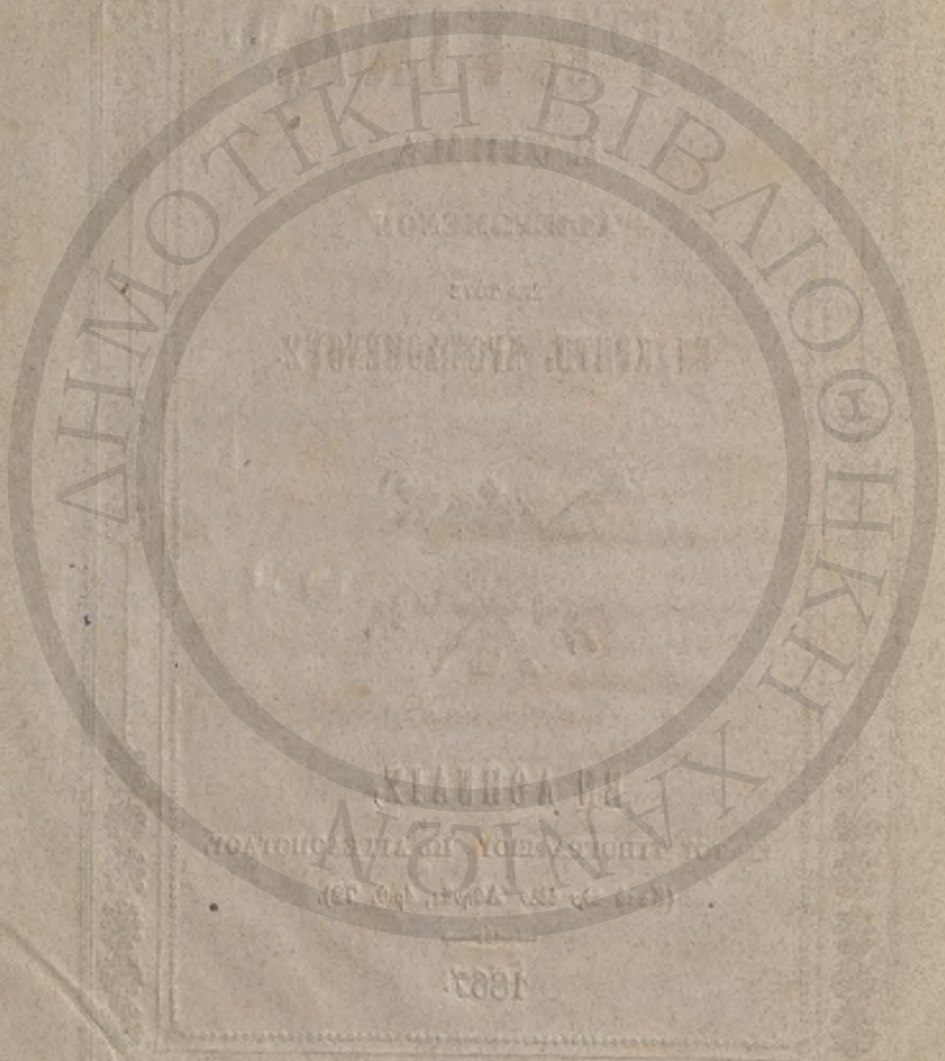
ΕΙΣ ΤΟΥΣ
ΕΝ ΚΡΗΤΗ, ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΥΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ.

(Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς, ἀριθ. 72).

1867.

АННОТИКН ВІВЛІОТН КНХАНІО

КІТІВЦІ

1881

АННОТИКН

АННОТИКН

1881

ΡΑΨΩΔΙΑ Γ.

Ἡ ἐν Βρύσαις τῶν Ἀποκορώνων μάχη.

Ἡ συνηκολόγησις τῶν Ἀράβων.

Χάραξεν ἡ γλυκεῖα αὐγὴ τριαντάφυλλο, δροσάτη,
καὶ στρώνει τὴν πλεξοῦδά της στὴ ζαφειρένια πλάτη
τῆς θάλασσης, κ' ἀπανωθὸ λαμποκοπῶντας βγαίνει
τὸ μέγ' ἀστὲρ τ' οὐρανοῦ καὶ μὲ χρυσάφι νδένει
τοῦ Σεραγιῦ τὰ κόκκινα καὶ πράσινα κρουστάλια.
Τοῦμ, τοῦμ βαροῦν τὰ τύμπανα στοὺς δρόμους, τ' ἀκρογιάλια,
κ' ἀπὸ ταχὺ μὲς τὰ Χανιά οἱ Τοῦρκοι στὸ ποδάρι
σὰ βδέλλαις ἀναδεύονται σὲ τρίχινο ταγάρι.
Ὅλη τ' Αὐγούστου τὴ νυχτιὰ ἀκοίμητοι περνοῦνε,
στοὺς δρόμους ἄλλοι ξενουχτοῦν καὶ ἄλλοι προσκυνοῦνε
μὲς τὰ τσαμιὰ, καὶ πρωῖνοὶ βρίσκονται στὸ παζάρι
στὸν ὄμο τὸ τουφέκι τους, στὸν ἵππο χαλινάρι.
Ὁ Ἰσμαὴλ διζάλησε νὰ γείνη ἐκστρατεία
μεγάλη, καὶ νὰ συναχτοῦν ὅσ' ἔχουν ἡλικία,
τοὺς Χριστιανοὺς ὅλοι μαζί νὰ ἔβγουν καὶ νὰ χτυπήσουν,
πριχοῦ ἐρθοῦν ἀπ' τὸ Μωριά γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν —
καὶ εἶναι ὅλοι σῆαματα, κ' ὅλοι ἀκαρτεροῦνε.
Τὸ κάστρο ἀνοίγει, χύνονται τίς πρώτος νὰ ἐβγοῦνε
στὸν κάμπο καὶ ἀπλώνονται ἀμέτρητο κοπάδι,
καθὼς ἀπὸ τοῦ κάτοικα πετιοῦνται τὸ σκοτάδι
ἢ χῆνες καὶ στὰ πράσινα λειβάδια σταματοῦνε,
κ' ὄλαις φανάζουνε μαζί, κ' ὄλαις μαζί πετοῦνε.

Οἱ Κρητικοὶ ὁλόμπροστα διαβαίνουν ἀγάδες,
ὁ διαλεμμένος ὁ ἀνθός, ὡς δύο καὶ τρεῖς γηλιάδες.

Καπετανεύουν μπέϊδες ντυμένοι με καφτάνια
 στη λαχουρένια ζώνη τους φοροῦνε γιαταγάνια
 με πέτραις πολυτίμηταις στὸ ἀργυρὸ μανίκι
 ἔχουν τουρμπάνι πράσινο στὴν κεφαλὴ σαρίκι,
 καθαλικεύουν ἄλογα καμπουρωτὰ βαρβάτα,
 φωτιαῖς πετοῦν τὰ πέταλα στὴ μαρμαρένια στράτα,
 κ' οἱ Μπέϊδες στὴ ράχι τους καμαρωτοὶ χορεύουν
 καὶ σφίγγοντες τὸ χαλινὸ τῆ χαίτη τῶνε χαϊδεύουν.
 Στὴν μέση ἀπ' ὄλου φαίνεται ὁ φοβερὸς Ἀσλάνης
 ποῦ γίγαντα θεόρατον, ἄνθρωπο δὲν τὸν κάνεις.
 Μιὰ ἀγκαλιὰ τοῦ κρέμεται κατάμαυρο τὸ γένει,
 κ' εἰς τ' ἀνοιγμένα στήθια του σὰ φράχτης καταβαίνει
 δυὸ πῆχες ἀλογονουρὰ εἰς ὀψηλὸ κοντάρι
 βαστάει, καὶ στὴ κορυφὴ ἀστράφτει τὸ φεγγάρι
 σὰν τὸ δαμασκηνὸ σπαθὶ στενὸ καὶ λυγισμένον,
 κ' ἀστέρι εἰς τὸν κόρφο του κρατάει ἀγκαλιχισμένον.

Χίλιοι διακόσιοι ἔρχονται ξοπίσω Ἀρβανίταις,
 ἀπὸ Βεράτι, Γκέκιδες καὶ Ἀργυροκαστρίταις.
 Φοροῦν τὸ φέσι τῶνε λερὸ, λερὴ τῆ φουσανέλα,
 ἀσημωμένα τ' ἄρματα, τραγόμελλο γουνέλα,
 καὶ σειοῦν ἐκεῖ ποῦ προπατοῦν καὶ σῶμα καὶ κεφάλι,
 ποῦ λὲς καὶ θὰ τοὺς ἐπιασεν ἐξαφνικὸ καὶ ζάλη.
 Τοὺς σέρνει ὁ Ἀβδουραχμάν, ἀγέραςτο θηρίον,
 σὰν ἀλωποῦ παμπόνηρο, καὶ σὰν τὸ φίδι κρύον
 καὶ ὀλόγουρά του ξεκινοῦν ὄλοι ἀνταμωμένοι,
 σὰν λύκοι γιὰ τὰ λάφυρα καὶ αἷμα διψασμένοι.

Ἀκολουθοῦν οἱ ταχτικοὶ, κ' εἶναι ὀχτὼ χιλιάδες
 τοὺς διοικεὶ ὁ Ἰσμαήλ μετ' ἑσσοῦς πασσάδες,
 τῆς Πόλις καὶ τοῦ Μισιριῦ τὸ διαλεχτὸ ἀσκέρι,
 ποῦ μετ' οὗς Ρούσσους πιάσανε μετ' τῆ Βλαχιά σφερί.

καὶ πέντε μῆνας βάσταξαν μέσα στὸ Καλαφάτι,
χωρὶς νὰ κάμψουν γόνατο, ἢ νὰ γυρίσουν πλάτη.
Περνοῦν καὶ σχηματίζουν ἀτέλειωτη κολώνα
καὶ σὰν ποτάμι χύνονται γοργοὶ στὸν ἐλαιῶνα,
κι' ἀστράφτουν τὰ τουφέκια των, τὰ βήματα βροντοῦνε,
καὶ σύγνεφο σηκώνεται ἐκεῖ ὅπου πατοῦνε.
Εἶδες ποτὲ δενδρογαλιὰ ποῦ νὰ γλιστρήνῃ στὸ χῶμα,
ἢ κεῖ τὸ κοντομεσήμερο, ἀσπρόμαυρη τὸ χρῶμα,
καὶ νὰ ἑπανάξῃ σφυρίζοντας μὲ στόμ' ἀσηκωμένο,
κ' εἰς χίλιαις δίπλαις τὸ κορμὶ νὰ σέρνῃ λυγισμένο,
κ' ἡθάθηκες τὴν τρίχα σου στὴν κεφαλὴ νὰ ὀρθάνῃ,
τὴ γλῶσσα νὰ σοῦ δένεται, τὸ πόδι νὰ διπλώνῃ;
Ἔτσι κ' οἱ Τοῦρκοὶ χύνονται, κ' ὅποιος τοὺς ἀντικρύζει,
ἀπὸ τὸ φόβο χάνεται καὶ πίσω του γυρίζει.
Τοὺς καμαρώνουν Τοῦρκισσαις ἀπάν' ἀπὸ τὰ Κάστρα,
σὰν τὸ φεγγάρι ὠμορφαις, ἀμέτρηταις πὰν τ' ἄστρα,
καὶ τὸν Ἀλλάχ παρακαλοῦν γιὰ νὰ γυρίσουν πάλι
κρατῶντας εἰς τὸ χέρι τους περὶ φανὸ κεφάλι
γιουζούρικο' ἄχ! ἢ φτωχαῖς, ἄχ! πόσαις γελασμέναις
σὲ λίγο χήραις θὰ βρεθοῦν, χήραις καὶ πικραμέναις,
καὶ τὸ βαμμένο φερεντσέ, ποῦ κρύβει τὸ κορμὶ τους,
θὰ βρέξουν μαῦρα δάκρυα κ' οἱ ἀναστεναγμοὶ τους!

Ὁ ἥλιος στέκονταν ψηλά, ψηλά στὰ μεσουράνια,
ὅταν οἱ Τοῦρκοὶ πλάκωσαν μὲ μιὰν ὑπερηφάνεια
σταῖς Βρῦσαις καὶ κατὰ τὸ Φρέ, ποῦ νὰ φανοῦνε μόνον
θάρρεθγαν καὶ τὸ μάτι τους θὰ ἔσπερνε τὸ φόνον.
Εἶναι ἢ Βρῦσαις λαγκαδιὰ, ποῦχει νερὸ ποτάμι,
καὶ τὴν ἰσχύονον πλάτανον καὶ δάφναις καὶ καλάμι,
κ' ἀνάμεσα μακρόκλωναις ἰτιάις παρατηροῦνται
νὰ γέρνουν, νὰ δροσίζωνται καὶ νὰ γλυκοφιλοῦνται
μὲ τὴ φτελιὰ, ποῦ ντροπαλὴ σὰν κόρη φουντωμένη
πάντα τὸν ἴσχιον ἀγαπάει νὰ στέκεται κρυμμένη.

Στὰ κρυσταλένια ῥέματα κοπέλαις κατεβαίναν
καὶ μὲ τραγούδι γελαστὸ τὰ βούχ'α τους ἐπλάιναν
εἰς τὸν καιρὸ τὸν ἤτυχο πρῶτ' καὶ μεσημέρι,
καὶ σὲ μυρτιά τὰ στέγωναν καὶ λιγαριὰ καὶ φτέρη'
μὰ τὸρα εἶναι ἔρημη ἡ ῥεμματιά. . . . μονάχοι

οἱ πλάτανοι βροῖζουσι καὶ λούζονται οἱ βράχοι. . .
Στὴ δενδρσοτόλιστη πλευρὰ τῆ μία καὶ τὴν ἄλλη
ψηλὰ στῶν λόφων φαίνονται τὴν ἀνοιχτὴ ἀγκάλη
πολλὰ χωρὶὰ περήφανα, τὰ πάντα ξακουσμένα,
ἀπὸ τὰ ἄλλα ξέχωρα στὴν Κρήτη ζηλεμμένα,
καὶ ὄλωνε τὸ στόλισμα, καμάρι καὶ στεφάνι
εἶναι τὸ Φρὲ τὸ ὠμορφο, τὸ Φρὲ ποῦ δὲν τὸ φτάνει
στόμ πλοῦτο καὶ στὴ δύναμι καμμία ἄλλη χώρα
σ' ὄλον τὸν Ἀποκόρωνα.

Τὸ κατοικοῦσαν χριστιανοὶ καὶ ἓνας τούρκος μόνος,
κ' ἦταν γι' αὐτὸ ἀκοίμητος ὁ τούρκικος ὁ φθόνος·
καὶ γλέποντας οἱ ἀπιστοὶ τὰ σπήτ'ια του τὰ ἄσπρα,
ποῦ μακρὰ φαίνόντανε σὰν πύργοι καὶ σὰν κάστρα,
τὰ δόντ'ια τους ἐτρίζανε γιὰ νὰ τὸ κάμουν στάχτη
καὶ ν' ἀλαφρώσουν τὴν καρδιὰ ἀπὸ βαρὺ τους ἄχτι,
ποῦ τοὺς ἐθέριζε βαθειὰ, ὅταν σιμὰ περνοῦσαν,
κ' οἱ χωρικοὶ τραγοῦδαγαν καὶ τοὺς ἀναγελοῦσαν.
Ἐδῶ οἱ Τούρκοι πλάκωσαν, τὴ λαγκαδιὰ σκεπάζουσι
καὶ τὰ τσιαντήρια λόγυρα στοὺς λόφους ἀραδιάζουσι,
κι' αὐτοὶ βογγοῦν στὸ πάτημα καὶ τρέμουσι ξαφνισμένοι,
τόση Τουρκιὰ στὴ ῥάχι τους νὰ γλέπουνε πεσμένη.
Ἦταν ἀμέτρητη πολλή, ἡ γῆ μαυροκοπάει,
σὰν ὅταν ἄγριος βορρῆιάς τὸ χιόνι ξαπολνάει,
καὶ στῆς Λαμίας πέφτουσι τοὺς κάμπους καὶ ταῖς σούδαις,
φάσσια κοράκια σύγνεφο καὶ μαύραις κελιακούδαις.
Ἔχουσι τὸ Φρὲ στὸ μάτι τους οἱ Τούρκοι, τὸ ζυγάνουσι,
χτίζουσι τάμπιες γύρω του, κ' ὄλοῦθε τὸ κυκλώνουσι,

καὶ τὰ κανόνια στένουνε καὶ μὲ κραυγαῖς ἀρχίζουν
σφαίραις καὶ μπόμπαις νὰ τραβοῦν καὶ σπήτια νὰ γκρεμίζουν.
Βιχρεῖς βογγαῖι ἡ λαγκυδιά, ἡ βράχες ἀντηχοῦνε,
τ' ἄγρια πουλιὰ ξιππάζονται καὶ στὰ βουνὰ πετοῦνε,
τὰ σπήτι' ἀνάβουν, καίγονται, κι' ἀπτὸμ. πολὺ καπνὸ του;
καὶ τὰ πυκνὰ τὰ σύγνερα, τῶν κανονιῶν τοῦ; κρότους
ποῦ συνοδεῶουν, γίνεται σκοτάδι ἡ-ἡμέρα
καὶ τοῦ ἡλιοῦ τρέχει χλωμὴ ἡ τρομαγμένη σφαῖρα.
Ψυχὴ καμμιά κατὰ τὸ Φρέ ὡς τόσο δὲν κινιέται,
ἔρημο εἶναι τὸ χωρὶο κι' ἀνώφελα χτυπιέται,
κι' οἱ ἄπιστοι τὸ γλέπουνε, πολὺ τὸ συλλογιῶνται
νὰ καίετ' ἄδικα τὸ βιὸ, κι' αὐτοὶ νὰ τὸ στεροῦνται,
ἀφίνουν τ' ἄρματα στὴ γῆ καὶ χύνονται στὰ σπήτια,
σπάζουνε θύραις, μπαίνουνε, σκαλίζουν σὰν ὀρνίθια,
καὶ ὅ,τι βροῦν, τάρπάζουνε καὶ βγαίνουν φορτωμένοι
ἀπ' τὸν καπνὸ καὶ τὴ φωτιά κατὰμυροὶ, καυμένοι.
Μὰ 'κεὶ ποῦ λὲς καὶ χαίρονται καὶ ταῦρηκαν τηροῦνε,
ἐξάφνω ἀπὸ πίσω τοὺς μιὰ μπαταριὰ ἀκοῦνε,
κι' ὡς ἑκατὸ τεντώνονται στὴμ πέτρα καὶ στὸ χῶμα'
« ἀγάδες, συμπαθῆστέ μας, εἶναι σκληρὸ τὸ στρῶμα,
ὁ Κωστάρὸς ἐφώναξε ψηλὰ ἀπὸ τὴ βράχι'
ἀγάδες, σὰς φιλεύομε μ' ὅ,τι στὴ φτώχεια λάχη »
καὶ δεῦτερα τοὺς χαιρετάει τοῦ μολυβιοῦ χαλάζι,
κι' ἀπὸ τὰ τούρκικα κορμιὰ φαρμάκι κι' αἷμα στάζει.
Σὰν ὅταν κάπρος ἄγριος, ποῦ βίσκει στὸ βαλάνι,
κι' ἀξάφνου πέση τουφεκιὰ βαθειὰ μὲς τὸ ρουμάνι,
καὶ τὸν εὐρῆ τὸ βόλι της χωρὶς νὰ τὸν σκοτώση,
σκιάζεται πρῶτα καὶ πηδάει στὸ δάσος νὰ γλυτώση,
μ' ἂν φεύγωντας τὸ μάτι του τὸν κυνηγὸ ξανοίξῃ,
ρίχνετ' ἀπάνω τὸ μακρὸ τὸ δόντι του νὰ μπήξῃ'
ἔτσι κοὶ Τοῦρκοὶ σκιάζονται στὸ ξαφνικὸ τουφεκι'
ἀλλ' ὅταν τὴ φωνὴ ἀκοῦν τοῦ Κωστάρου ποῦ στέκει

στο βράχο ἅπᾶν' ἀκίνητος καὶ ἴσιος σὰ λαμπάδα,
καὶ φέσιμα γύρω του θωροῦν πολλὰ ἀράδ' ἀράδα,
πετάει τὸ μάτι τους φωτιά, τὸ στόμα τους ὑβρίζει,
σὺν βουβαλιῶν ποῦ σφάζεται καὶ φοβερά μουγγρίζει.
Ὀρμοῦν ἅπᾶνω, τρέχουνε, καὶ πάλι σταματοῦνε,
σκορπιίζονται, συνάζονται, σκύφτουν καὶ τούφεκουνε,
ἐδῶ κανόνια σέρνουνε, ἐκεῖ φωτιά τοὺς δίνουνε,
ἄλλοι τραβοῦνε μπαταραῖς, κι' ἄλλοι παρέκει σβύνουνε
σὺν τὸ κερί καὶ γέρνουνε στὸ γόνατο, στὴν πλάτη,
καὶ τὸ βουνοῦ τοὺς γίνεται τὸ ὑστερνὸ κρεββάτι.

« Ἐμπρός, καπλάνια τῆς Τουρκιάς, ἅπᾶνω τους ριχθῆτε,
τί σὺν γυναῖκες στέκεστε, καὶ τί ἀργοπορεῖτε;
Ἐμπρός! στὰ χέρια πνίξατε τὸ ἄπιστο μιλλέτι,
ποῦ ν' ἀτιμάση ἐβάλληκε τὸ φοβερὸ Δελέτι. »
Ἔτσι φωνάζει ὁ Χασάν ὁ Μπάδρας καὶ πηδάει
σὺν ταῦρος, ὅπου κόκκινα στὸ δρόμον ἅπαντάει,
καὶ χαμηλώνει τὰ κέρατα, καὶ τὸ λαιμὸ στραβώνει,
ἄφρὸ πετοῦν τὰ χεῖλια του, τὸ μάτι του γουρλώνει,
τὰ φουσκωμένα του πλευρὰ μὲ τὴν οὐρά του δέρνει,
καὶ φοβερός καὶ ἄγριος μπροστὰ τὸ δρόμο πέρνει·
ἔτσι ὀρμάει καὶ ὁ Χασάν ὁ Μπάδρας κι' ἀναβαίνει
μὲ χέρια πόδια στὸν κρημνὸ καὶ βιαστικ' ἀνασταίνει.

Μὰ δὲν δειλιοῦν οἱ Κρητικοὶ ψηλὰ στὸ μετερίζι,
ὅσο καὶ ἂν τὸ στρατεύμα τὸ τούρκικο μουγγρίζει·
ἀσάλευτοι τὸ καρτεροῦν σὰ βράχια, ποῦ βαροῦνε
τῆς θάλασσας τὰ κύματα, καὶ δὲν παραμεροῦνε.
« Γεῖά σας, ἀδέρφια! βέβαιον κ' ἀνάριστον τὸ τουφέκι,
γιατὶ μᾶς εἶναι ἀκριβὸ μολύβι καὶ φουσέκι.

Γεῖά σας! τὸ πρῶτον βάπτισμα εἶναι καὶ τ' ἄγιο μύρον,
τοὺς ὀμιλάει ὁ Μαθιὸς καθέναν στὸ γύρον . . .
ποῖος εἶν' ἐκεῖ ποῦ ἔρχεται; Δὲν εἶναι ὁ Χασάνης;
παιδιὰ, σταθῆτε! ἄδικον, Νεράντισση, μὴ μοῦ κάνεις!

αὐτὴν τὴν ὥρα γύρευα τὸ ἄχτι μου νὰ βγάλῶ; καὶ εἰς τὸ κορμί του ἀπάνωθι ἄς πέσω κι' ἄς πεθάνω! — κ' ὀλόσωμος πετάγεται ἀπὸ τὸ βράχο —
ἐδῶμαι ὄδῳ, Χασάμπη, καὶ θάρειε με μονάχο,
γιὰ νὰ με ὄῃς· εἶμι ὁ Μαθιός· σημάδεψε καὶ χτύπησε
θ' ἀνταμωθοῦμε μιὰ φορά, Ουμάσαι, σοῦ τὸ εἶπα,
καὶ πῶς θὲ νὰ καταραστῆς τὴ θλιβερὴ τὴν ὥρα
καὶ τὴμ πικρὴν ἀντάμωσι! νὰ τὴν καὶ ἦρθε τώρα
Ἄπὸ τὴ λύσσα ἔτρεψε κ' ἀπὸ τὸ καρδιοχτύπι
ὁ Τοῦρκος καὶ πυροβολεῖ, μὰ εὐστοχίᾳ τοῦ λείπει,
κούφιον τὸ βόλι του περνάει εἰς τοῦ Μαθιοῦ τὸ σῶμα,
ἄχ, σκύλε ποῦ... μὰ τ'ἀνάψε τὸ βόλι μὲς τὸ στόμα
ὁ κρητικὸς, καὶ ἡ λαλιὰ κομμένη γουργουλάει
μέσα στὸ λάρυγγα βαθεῖα κ' ὁ Μπάδρας ξεψυχάει.
«Βαρεῖτε, Κρητικόπουλα, βαρεῖτε, παλληκάρια,
τροφή στὰ ὄρνια νὰ γενοῦν τὰ τούρκικα κουφάρια,
καὶ στὴ φωνὴ τοῦ Κωσταροῦ τὸ αἷμά τους ἀνάφτει,
κάθε τουφέκι γέρνεται, γεμίζει καὶ ἀστράφτει,
καὶ κάθε βόλι ποῦ πετάει, μιὰ ζωὴ σηκώνει
καὶ ἓνα τούρκικο θεριὸ στὰ βράχια τὸ ξαπλώνει.
Ἀμέτρητοι μουγγρίζουνε στὸ αἷμα κυλισμένοι,
γλέπεις ἐδῶ καὶ σέρνονται στὰ πόδια λαβωμένοι,
ἄλλοι κρατοῦν τὴν κεφαλὴν, ἄλλοι τ' ἀστῆθι πιάνουν,
καὶ σπαρταροῦνε τὰ κορμιὰ κατάχαμα σὰν ψάρια,
ποῦ ἀπτὸ δίχτυ ὁ ψαρᾶς σκορπάει στὰ λιθάρια.
Τέτοιαις λογῆς τοὺς τάραξε τὸ Κρητικὸ ταμπουρὶ
γέρνουνε καὶ κλονίζονται καὶ στρέφουνε τὴ μαῦρη
κ' ἐμπρὸς ὀπίσω φεύγουνε τρεχάτοι, ἐντροπιασμένοι,
τρεμουλιαστοὶ καὶ κίτρινοὶ καὶ μισαποθαμένοι.

Ἄπο μακρὰ ὁ Ἰσμαήλ τὴ μάχην ἀντεκρύζει,
ἀνέλπιστα τοῦ φαίνονται τὰ γλέπει καὶ δακρύζει.
« Ὁποπο! λέγει, συμφορὰ ποῦ μοῦητανε γραμμένο
νὰ εὔρη τὸ κεφάλι μου τὸ παραζαλισμένο!
καὶ τί θὰ εἰπῇ ὁ Βασιλιᾶς στήμ Πόλι, σὰν τὸ μάθη,
ὄσα στὸν Ἀποκόρωνα οἱ Τοῦρκοι ἔχουν πάθει!
καὶ δὲν μοῦ φαίνεται βαρὺ παρὰ πῶς τὸ κεφάλι
τοῦ Κωσταροῦ μὲ ἔφερε εἰς ἓνα τέτοιο χάλι, »
καὶ στρέφεται στεναζώντας καὶ λέγει τοῦ Ὀσμάνη·
« δὲ γλέπεις τὸν Μαθιὸν ἐκεῖ σὰν τί κακὸ μᾶς κάνει ;
μόνο πετάξου σὰν πουλί, φέρε τὴμ προσταγή μου
στοὺς Ἀρβανίταις νὰ βίχθοῦν νὰ πλύνουν τὴ ντροπή μου·
ἓνα φλωρί τὸν ἄνθρωπο πεσκέσι θὲ νὰ δώσω,
ἂν τὸ Μαθιὸ ἦ ζωντανὸ τὸν πιάσω ἢ σκοτώσω,
καὶ κείνον τὸμ παλιόγερο κ' ἀναθεματισμένο,
τὸν Κωσταρὸ, τὸ διάβολο τὸ μεταμορφωμένο.

Βῆμα μεγάλο διασκελάει καὶ τρέχει ὁ Ὀσμάνης
ὄπ' Ἀρβανίταις στέκονται καὶ ὁ Ἀβδουραχμάνης.
« Ἀκούσατέ μου, Γκέκιδες καὶ Μπέη ἀπὸ Βεράτι,
ὁ Ἰσμαήλ σᾶς προσκαλεῖ νὰ τρέξετε μεντάτι
στοὺς Τοῦρκους, ὅπου χάνονται καὶ φεύγουνε κοπάδι
καὶ φεύγοντας στὴ λαγκαδιὰ εὐρίσκουνε τὸν ἄδην.
Παρακαλεῖ ν' ἀκούσετε εὐθὺς τὴμ προσταγή του,
καὶ τὴ ντροπή νὰ πλύνετε τῶν Τοῦρκων καὶ δική του,
κ' ἓνα φλωρί τὸν ἄνθρωπο πεσκέσι θὲ νὰ δώση,
τὸν Κωσταρὸ ἢ τὸν Μαθιὸν ἂν πιάση ἢ σκοτώση. —
Τ' ἀκοῦν, μὲ μιὰ τὴν κάπα τους πετᾶνε, καὶ τὸ φέσι
σπρώχνουν βαθειὰ στα φρύδια τους, τραβοῦν ἀπὸ τὴ μέση
τὰ γιαταγάνια, τὰ σπαθιά, καὶ μπίρο μπίρ φωνάζουν
ὄλοι μαζί, ποῦ θάρρευες χίλια σκυλιὰ οὐρλιάζουν
ἀντάμα τὸν ἀνήφορο στὰ σουβλερὰ λιθάρια.

« Ἄιντε, ὀρὲ τῆς Ἀρβανιτιᾶς ἀτράνταχτα λιοντάρια,

χοιγιάζει ὁ Ἀβδουραχμάν· χαράει νὰ μᾶς γείνη
καὶ ὁ λουφὲς καὶ τὸ ψωμί, ποῦ τρώγωμε, ἂν μείνη
ὡς τὸ βραδὺ στὸ πόδι του ἕνας βραγιᾶς στημένος.
Εἶπε καὶ πρῶτος χύνεται σὰ λύκος λυσσασμένος
εἰς τῶνα χέρι τὸ σπαθί, εἰς τᾶλλο τὸ πιστόλι,
κ' ὀπίσω τὸν ἀκολουθοῦν οἱ Ἀρβανίταις ὄλοι·
Καθὼς ὀπόταν τὰ σκυλιὰ ἀγρίεμα ἀγροικήσουν,
ὅπου ἀφέντες βγήκανε πωρὸ νὰ κυνηγήσουν,
ἀνάμεσα εἰς τὰ κλαριά μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα
χύνονται ψαχολεύοντας, μυρίζοντας τὸ χῶμα,
κρέμετ' ἢ γλῶσσά τους πλατεῖα καὶ παίζει τὸ βρυθοῦνε,
κ' ἀνοικοκλείει μὲς τὸν ἀφρὸ τὸ σουβλερὸ πηγοῦνε,
κ' ἀφοῦ τὰ βροῦν, ὅλα μὲ μιὰ τὸ γαύγισμα διπλώνουν,
κ' ὅλα μὲ μιὰ ἀπάνω τους ἀκράτητα ζυγώνουν·
ἔτσι χυμάει κ' ἡ Ἀρβανητιὰ οὐρλιάζοντας σὰ σκύλοι,
καὶ στὴν κραυγὴ της πνίγεται βωθὸ τὸ καρμοφύλλι.—
« Καλῶς τὴν τὴν Ἀρβανητιὰ, φωνάζει ὁ Ῥωμάνος,
πεσκίσι μᾶς τὴν ἔστειλεν ὁ ἑνδόξος Σουλτάνος,
γιατὸ βροντάει ἀπτὴ χαρὰ ἡ δόλια λαζαρίνα,
ποῦ τόσα χρόνια ἔσκυβε σὲ στέρησι καὶ πείνα. »

Τ' ἀκοῦν οἱ Γκέκιδες, ἀκοῦν τὴν ὕβρι καὶ λυσσοῦνε
σὰν ὅταν γκίξη ντάθανος καὶ τ' ἄλογα πηδοῦνε,
κ' ἀπάνω ἴσια χύνονται, τίς πρῶτος νὰ μπορέση
νὰ μπήξῃ τὴ μαχαίρα του στῶν Κρητικῶν τὴ μέση.
« Γερὸ βαστάτέ το, παιδιὰ, γερὸ τὸ καρμοφύλλι
κατάμεσα εἰς τὴν καρδιά τὸ βόλι του νὰ στείλῃ.
Νὰ πῶς χτυποῦνε! δέξου τὴν στή μούρη σου, μουρτάτη,
καὶ νᾶναι μὲ τὸ ταῖρι της· ἀνάσκελα στήμ πλάτη
τεντώνεται ὁ Ἰμβραήμ, τῆς Κρόγιας τὸ καμάρι,
ποῦ ἔτρεχεν ὀλόμπροστα τὴ δόξα γιὰ νὰ πάρῃ.

«Δὲν εἶν' ἐδῶ, σκυλόπιστοι, κορμιά ἀγορασμένα,
δὲν εἶν' τοῦ Γόλου τὰ χωριά, τὰ γυρτοπατημένα,
νὰ τὰ ἡμεροκλέβετε, νὰ τὰ νυχτοπατήτε
ἐδῶν ὁ Ἄποκόρωνας, καὶ τόρα θὰ τὸ ἰδῆτε !
Ἀκόμη μιὰ καὶ φεύγουνε, ἀκόμη μιὰ, ἢ φωνάζει
ὁ Σίφακας καὶ τὸ μακρὺ τουφέκι του ἀδειάζει,
στὸν ἕναν ῥίχνει μιὰ ματιὰ, στὸν ἄλλον ἕνα λόγο,
τοῦ μὲν κεντάει τὴ καρδιά, τοῦ δὲ διώχνει τὸ φόβο,
καὶ ὅλοι τὸ κεφάλι τους στὴν λάμια ἀκουμβισμένοι
καὶ σὰν τὸν ἀγριόγατο ἀνακατσαρωμένοι,
ὅλοι τους σημαδεύουνε, ὅλοι μαζί τραβοῦνε,
καὶ κάτω μὲς τὴ φάραγγα πολλοὺς ἐχθροὺς κυλοῦνε.
Μὰ ζύγωσαν οἱ ἄπιστοι ἀπάνω εἰς τὴ ράχι,
μία πεζοῦλα στέκεται στὸ δρόμο τους μονάχη,
κι' αὐτὴν πολλοὶ τὸ πόδι τους σηκώνουν νὰ πηδήσουν,
— «Μωρὲ, λαγούς μᾶς πήρανε, κῆρθαν νὰ μᾶς σουγλίσουν,
ὁ Μαθιουδάκης φώναξεν, μὲ τὸ σπαθί, παιδιὰ μου,
ὅποιος πιστεύει τὸ Χριστό, πηδήσατε κοντά μου —
καὶ χίλιοι χύνονται μὲ μιὰ καὶ τὰ σπαθιά σταυρώνουν,
χέρι μὲ χέρι πιάνονται, μέση μὲ μέση ζώνουν,
καὶ γίνετ' ἕνα μούγγρισμα καὶ σκοτωμὸς καὶ θρῆνος
ὅπου ποτὲ δὲν φάνηκε στὴν Κρήτη σὰν ἐκεῖνος.
Γιὰ ἰδὲ πῶς γονατίζουνε ἕνας στ' ἄλλου τὰ στήθια,
γιὰ ἰδὲ τ' ἀδέρφι τ' ἀδερφιῶ πῶς κράζει τὴ βοήθεια,
πῶς πέφτουν κάτω κεφαλαῖς, χέρια κομματιασμένα,
καὶ σπλάγγνα σπέρνονται στὴ γῆ, κι' ἀχνίζουνε σπαραγμένα !
Σὰν ὅταν ταῦροι ἀνταμωθοῦν στὸν κάμπο, στὸ ἀλῶνι,
ὅπου δαμάλα στὴ βροσκή πηδαίει καὶ καμαρώνει,
πετοῦνε ἕνα μούγγρισμα, καὶ σὰν τυφλοὶ ὄρμουνε,
καὶ μέτωπο στὸ μέτωπο ἀλύπητα χτυποῦνε,
συντρίβονται τὰ κέρατα στὸ χτύπο, γονατίζουνε,
πηδᾶνε κ' ἀσηκνώνονται καὶ πάλι ξαναρχίζουν,

τρέχει τὸ αἷμ' ἀπὸ ταυτιᾶ, τὴ μύτη σὰν ποτάμι,
μὰ δὲν τελειώνει ὁ πόλεμος, πρὶν ἔνας ἀποκάμη,
ἔτσι κι' οἱ Γκέκιδες χτυποῦν τοὺς Κρητικούς, χτυπιοῦντας,
τοὺς λούζουν μὲς τὰ αἵματα, ὅπου κι' αὐτοὶ κυλοῦνται.

« Βάστα, Μαθιέ μου ἦρωα, ξεφτέριαμ' Κεφαλιώταις,
καὶ πλάκωσαν ἀπὸ ψηλά οἱ σταυρακετοὶ Σφακιώταις »,
φωνάζει μιὰ ὁ Κωσταράς — ψηλά στὸ κορφοβουνί
πέφτουν τουφέκια μπαταριαῖς, τουφέκια μιλιοῦνι —
Γλέπουν οἱ Τοῦρκοι τὸ σωρὸ, ποῦ γέρνει πηλαλῶντας,
καὶ σὰν τὸ μαῦρο σύγνεφο ξαπλάνεται βροντῶντας,
καὶ τοὺς σκεπάζει λόγυρα κ' ἀπάνω του ξεσπάζει
ἀπὸ μολύβι καυτερὸ καὶ θάνατο χαλάζι,
ζαλιζονται καὶ βλαστημοῦν, γυρίζουν καὶ σκορποῦνε,
κι' οἱ Κρητικοὶ ἀπὸ κοντὰ στενά τοὺς κυνηγοῦνε.

Καραμινώλης στὴ φυγὴ προκάν' ἐν' ἀρσανίτη
καὶ τοῦ τραβάει τὴ σπαθιά στὸν ὦμο, ποῦ ὡστὴν τρίτη
πλευρά τ' ἀστῆθια τ' ἀναίξες' τὸ αἶμα σιαντριβάνι
πετιέται τὸν ἀνήφορο κ' ἕνα δοξάρι κάνει.

Σὰν ἄγριος γάτος χύνεται ὁ ὕψος τοῦ Νεραντσάκη
ἀπάν' ἀπ' τὸ ταμποῦρι του καὶ σὰν τὸ ποντικί
ἀδράχνει ἄλλον στὸ λαιμὸ, καὶ πρὶν τοῦ καταφέρει
τὴ μαχαιριά, τὸν ἐπνίξε στὰ σιδηρένιο χέρι
μὰ κεὶ ποῦ τὸν ξαρμάτωνε καὶ τὸ κεμερί ψάχτει,
μοῖρα κακὴ τοῦ σύντυχου, καὶ ἄλλος τοῦ ἀνάφτει
μιὰ τουφεκιά στὸ κούτελο, κέρφει τὸ παλλικάρι,
δὲν εἶπε ὄχ! καὶ πρὸμνητα σκεπάζει τὸ χορτάρι.

Νὰ κ' ὁ Μαθιὸς ὁ ὠμορφος πηδῶντας καταβαίνει,
γλέπει τὸ σύντροφο στὴ γῆ, μὰ δάκρυ δὲν τοῦ βγαίνει,
γίνεται σπέντσου κόκκινος, τραβᾷ καὶ ἀστοχαίει,
μπροστὰ του γλέπει τὸ φονιά τὸ ρέμμα νὰ περνᾷ,

α ἄχ! μούφυγες, βρωμόσκυλο ὁ κ' ἔνα λιθάρι πέρνεε,
ποῦ δυὸ δὲν τ' ἀσηκῶνανε, καὶ τοῦ τὴν καταφέρνει
τοῦ Ἀρβανίτη στὰ πλευρὰ, καὶ γίνεται δυὸ κάτω,
κυβρῶνται πέτρα καὶ κορμί στὰ σουβλερὰ τ' ἀγκάθια.

Καὶ τοῦτοι ἄχ! τσακίζονται, ὁ Ἰσμαὴλ φωνάζει,
καὶ τρέμοντας τὸ ταχτικὸ στοὺς λόφους ἀραδιάζει,
κ' ἀρχίζουνε τὸμ πόλεμο· σὰν τὴν βροχὴ τὰ βόλια
πέφτουν, κανόνια γέρνουνε, καὶ βόλια καὶ μεσδράλια
ὡσὰν τὸ χονδροχάλαζο στὴ ρεμματιὰ σκορπίζουν,
καὶ κόβουνε τῶν Κρητικῶν τὸ δρόμο κ' ἐμποδίζουν.
Μὲ λύπη κ' ἀναστεναγμὸ ἀφίνουνε τὴ μάχη
ἐτοῦτοι κ' ἀναβάνουνε εἰς τοῦ βουνοῦ τὴ ράχι,
ὅταν ὁ ἥλιος ἔκρυβε τὸ φλογισμένο δίσκο
εἰς ταῖς Μαδάραις τῶν Σφακιῶν· εἰς τὸν πυκνὸ τους ἴσκιο
ἐμαύρισεν ἡ λαγκαδιὰ, ὅπου μαλλιὰ κουβάρια
Γκέκιδες, Τοῦρκοι καὶ Ῥωμοὶ κοιμῶνται στὸ τσουγγάρι·
ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὕπνο τους ἀκόμη τὸν αἰώνιο
τ' ἀστῆθι λὲς πῶς φοβερό, ἄσβεστο, καταχθόνιο
τὸ μῖσος, ποῦ τὸ ἔκαιε καὶ ζωντανό, χοχλάζει,
καὶ φλογερὸ τὸ μάτι τους τὸ θολωμένο μοιγάζει.
Ἡ σκοτινὰ τοὺς τύλιξε στὸ μαῦρό της σιντόνι·
βουὰ καὶ ράχες σιωποῦν· ἡ νύχτα ἀναδακρῶνει,
ἐνῶ βαντίζει ἀπὸ ψηλὰ τὴ δροσερὴ της ἄχνη·
κᾶπου καὶ κᾶπου ἀλωποῦ ξανοίγεται νὰ ψάχνη
ἀνάμεσα στὴ ρεμματιὰ καὶ αἵματα νὰ γλείψη,
κ' ἡ κουκουβάγια νὰ λαλῆ, τῆς ἐρημιᾶς ἡ νύφη.....

Εἶναι μεσάνυχτα βθειὰ τ' ἀστέρια λαμπυρίζουν
ψηλὰ στὰ πόδια τοῦ Θεοῦ, καὶ κάτω ναουρίζουν
τὰ ἄλογα τῆς Παναγιᾶς, κρυμμένα στὸ θυμάρι,
τῆμ πλάσι τὴν ἀνθρώπινη ὁ ὕπνος νὰ τὴν πάρη.

Ὅλοι κοιμούνται στὰ βαθιὰ εἰς τὴ σκηνὴ του μόνος,
ὁ Ἰσμαήλης ἀγρυπνάει, γιατί τὸν δέρνει ὁ πόνος,
λογιάζει μὲ ποιὰ κίνησε περήφανη ἐλπίδα,
καὶ ποιὰ πικρὴ τοῦ σύντυχου τῶν Κρητικῶν λεπίδα,
πόσοι στὸν τόπο τοῦμειναν, στὸν νοῦ του ἀναβάνει,
καὶ τοῦρχεται νὰ τρελλαθῆ, τοῦρχεται νὰ ποθάνη.
Λογιάζει πῶς σὰν ἀκουστῆ, ὅτι τὸν ἐνικῆσαν
μιὰ φοῦχτα γιαουρόπιστοι, καὶ χίλιους τοῦ γκρεμίσαν
στὸ λόγγο καὶ στὴ λαγκαδιὰ ἐξάπλα στὸ λιθάρι,
ὡς καὶ γυναῖκα καὶ παιδί τὸ σίδηρο θὰ πάρη,
κ' ἀπάνω του θὰ πέσουνε νὰ τόνε χαντακώσουν
ἢ τὰ στενὰ ἀπὸ παντοῦ θὲ νὰ τοῦ περιζώσουν,
γιὰ νὰ τοῦ κόψουν τὴν τροφή, τοῦ κόψουν τὴ βοήθεια,
κι' ὅσα θὰ πάθη, θὰ φανοῦν στὸν κόσμον παραμύθια.
Κ' ἐκεῖ ποῦ συλλογίζεται καὶ βαρειαναστενάζει,
βγαίνει νὰ πάρη τὴ δροσιὰ τῆς νύχτας καὶ τρομάζει,
γιατί στὴ βράχι, στὰ ψηλὰ παρατηράει τσουγγάρια,
χίλιαι φωτιαῖς νὰ καίγουνε σὰ λαμπρὰ φανάρια.
Εἶδε καὶ τὰ ἐθάρρεψε πῶς ἦτανε σημάδι
νὰ μαζωχθοῦν οἱ Κρητικοὶ στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι,
κ' ἀπὸ τὸ φόβο πάγωσε, τὰ δόντια του χτυποῦνε,
ὅλα τὰ δένδρα φαίνονται γύρω του καὶ λυγοῦνε,
καὶ φοβερὸ πῶς γίνεται κάθε κλαδί τουφέκι,
καὶ τοῦ ματιάζει τὴν καρδιά: στὰ πόδια του δὲ στέκει,
μόνο ἀφίνει μιὰ φωνὴ καὶ χάμω πιστομιέται,
κ' ὁ βρόντος του εἰς τὴ σκηνὴ ὀλοῦθι ἀγροικιέται.
Ξυπνοῦν οἱ δούλοι, τρέχουνε, τὸν πέρνουνε στὰ χέρια,
τὸν ἀπιθώνουνε σιγὰ στὰ μαλακὰ μεντέρια,
ὑπνόβαρο τὸν ἱατρὸ φωνάζουν καὶ τὸν ψάχνει,
γλέπει πῶς εἶναι κρούσταλο κ' ὁ ἴδρωτας σὰμ πάχνη
τοῦ Γεναριοῦ τοῦ στέκεται στὴν κηρωμένη ὄψι,
κ' ὁ Χάρος ὅλοι θάρρεψαν ταῖς μέραις του θὰ κόψη.

Μὲς τὰ Χανιά ἀπὸ βραδύ ἢ φήμη διεδόθη,
 τὸν Ἰσμαήλ πῶς βάρεσαν, ὁ Μπάδρας ἐσκοτώθη,
 καὶ δυὸ χιλιῆδες μείνανε στὸν τόπο εἰς τὴν Βρούσι,
 κ' ἀπ' τοὺς λοιποὺς κανεὶς γερὸς πίσω δὲν θὰ γυρίσῃ,
 καὶ γένηκ' ἓνα βοητὸ καὶ κλάψιμο καὶ σκάσι
 στὸ Κάστρο, ποῦ θ' ἀρρέυεις ὁ κόσμος θὰ χαλάσῃ.
 Χωρὶς νὰ πάρουν φύσημα, τρέχουνε καὶ φωνάζουν,
 κλειοῦνε τὰς θύραις, φυλακὴ στοὺς τοίχους ἀναιθάζουν,
 κ' ὅλοι μεγάλοι καὶ μικροὶ στέκονται στὸ ποδᾶρι,
 γιὰ τὸν δικό της εἶδησι καθένας τους νὰ πάρῃ.
 Σὰν ὅταν ὁ Βορρῆϊὰς χυθῆ στὴ Σύρα στὸ λιμάνι,
 καὶ τὰ καράβια ἀνάκατα σὲ ταραχὴ τὰ βάνη,
 ἀνεθοκατεβαίνουνε, κ' οἱ ναῦται τους πηδοῦνε
 σὲ πλώρη, πρῆμη, τὰ πλευρὰ, φωνάζουν, βλαστημοῦνε,
 καὶ βράζει σὰν τὸν κάκαβο τ' ἀγριωμένο κύμα,
 καὶ νὰ καὶ ἄες πῶς θὰ γενῆ σὲ κάθε πλοῦτο μνημα,
 στὸ περιγιάλι τρέχουνε παιδιὰ, γυναῖκες, γέροντες,
 κ' ἀνάκατα φωνάζουνε μὲ στόμα, πόδι, χέρι
 ἔτσι κ' οἱ Τοῦρκοι στὰ Χανιά τρέχουνε καὶ φωνάζουν,
 κ' ἓνας τὸν ἄλλον ἐρωτοῦν κ' ἀκούγουν καὶ τρομάζουν,
 γιὰτι θαρροῦν πῶς κ' ἔφθασαν ἀπόξω πηλαλῶντες
 ἀμέτρητοι γκιουρούδες, σκοτώνοντες, χτυπῶντες.

Μὲς τὰ Χανιά ποιοὶ σκούζουνε, καὶ ποιοὶ παλαμοδέρνουν ;
 ποιαὶς τὸ κεφάλι ξέπλεγο στ' ἀστῆθι ἀπάνω γέρνουν ;
 εἶναι τοῦ Μπάδρα ἡ γενεῖα, τοῦ Μπάδρα τὸ χαρέμι,
 ποῦ ἀπ' τὸμ πόνου τὸμ πολὺ σὰν τὸ καλάμι τρέμει,
 καὶ γύρω του χανούμισσας τὸν κόρφο τους χτυποῦνε,
 καὶ τὸν καῦμό της καθεμιά, κ' ὄλαις μυριστολογοῦνε !
 Δὲ στοῦεῖπα μιὰ, δὲ στοῦεῖπα δυὸ, δὲ στοῦεῖπα τρεῖς καὶ πέντε,
 Μπάδρα μου κάθησε, μὴμ πᾶς, μὴμ πᾶς, χουσε μ' ἀφέντη,
 Μπάδρα μ' μὴμ πᾶς ὀλόμπροστα στὸμ πόλεμο, στὴ μάχη,
 μὴν τύχη τὸ φαρμακερὸ τὸ βόλι καὶ σὲ λάχη,

κ' ἀφίης τὰ παιδάκια σου ἔρμα, σκοτιδικσμένα,
καὶ τ' ἄμοιρα χαρέμια σου στὰ μελανὰ ντυμένα ;
Μπάδρα' μ', πῶς τόρα μοναχὴ τὸ Φρὲ θε' ἴ' ἀντικρύσω,
ἄχ ! πῶς μέσα στὸν πύργο σου τὸ πόδι θὰ πατήσω,
ὅταν ἐσύ μού σβύτηκες τῶν ὀμματιῶν φανάρι,
σὺ τ' ἄστρο τῆς καρδούλας μου, στ' ἀστῆθι μου καμάρι ; —
ἔτσ' ἔκλαιγεν ἡ Μπάδραϊνα κ' ἔτσι μυριολογούσε,
κ' ὄλο τὸ Κάστρο στὰ Χανὶ ἀπ' τὰ κλάυματ' ἀντηχοῦσε.

Σὲ μιὰ κκληροῦλα κάθεται μιὰ Κρητικιά θλιμμένη,
ἔχει τὴν ὄψι της χλωμὴ, τὴν κεφαλὴ γυρμένη
εἰς ἓνα νεκροκράββατο μακρὸ, κυπαρισσένιο,
καὶ στάζ' ἀπὸ τὸ μάτι της, τὸ μαυροζαχαρένιο,
τὸ δάκρυ καὶ τὰ στήθια της τὰ ἀπαλὰ ποτίζει.
Εἶναι βωβὴ, γιατί βαρὺς ὁ πόνος τὴ φλογίζει·
εἰκόνησμα στὴν ἐκκλησιὰ δὲν γλέπεις καὶ καντῆλι,
γιατὶ τὰ ἴπῃραν, τ' ἄσχισαν καὶ τ' ἄκαψαν οἱ σκύλοι·
στέκοντ' οἱ τοῖχοι μοναχοὶ ἀσκέπαστοι, καυμένοι,
καὶ λὲς πῶς μὲ τὴν Κρητικιά κλαίνει κ' αὐτοὶ θλιμμένοι.
Ἕνας παπαῆς ὄλονυχτις διαβάζει τὸ Ψαλτῆρι,
ἀγαπημένη συντροφιά τοῦ κόσμου τὸ γεφύρι,
καὶ στέκονται οἱ Κρητικοὶ καὶ τὸν ἀκοῦν στὸ γύρο
καὶ βραίνουε τὸ λειψανο μὲ τῶν ἄματιων τὸ μύρο. . . .
Κοιμήσου ἔξάπλα στὸ βονό, Νεράντση μου, κοιμήσου,
καὶ νᾶναι ὁ ὕπνος σου ζωὴ γλυκειὰ τοῦ Παραδείσου. . . .

Ὡς τόσο γλυκοχάραξε μιὰ καταχνιά σκεπάζει
τὴ λαγκαδιὰ τοῦ ποταμοῦ, κ' αὐτὸ ἀναστενάξει
στὴν πικροδάφνη ἀνάμεσα τὸ βρέμα του κυλῶντας,
καὶ ἀντηχάει ἡ βροματικὰ στὰ κλάυμα του βογγῶντας.
Σὰν πρόβαλεν ὁ ἥλιος καὶ ἔφεξεν ἡ ἡμέρα,
οἱ Κρητικοὶ ξανοίγουνε στὴ ράχι ἀπὸ πέρα,
πῶς ἔτρεχαν ἀκράτητοι βαθεῖα στὴν πεδιάδα
οἱ Ἀρβανίταις κ' ἡ Τουρκιά μὲ βιά καὶ γληγοράδα,

κ' ἐζύγωναν πρὸς ταῖς Μουρνιῆς. Ἡ Ἀραπιά ἔπομένει
στῆς Βρούσαις καὶ εἰς τὰ χωριά τοῦ Φρὲ ὠχυρωμένη.
Στέκουν καὶ συλλογίζονται, τί ἔχουνε νὰ κάμουν
οἱ Κρητικοί· καλλίτερα ἂν ἦναι γιὰ νὰ δράμουν
κεῖνους ἐκεῖ ποῦ φεύγουνε νὰ πᾶν νὰ κυνηγήσουν,
ἢ τοὺς Ἀράπιδες ἐδῶ νὰ μείνουν νὰ χτυπήσουν.

Τὸ πρῶτο θέλει ὁ Μαθιός, ὁ Σίφακας κ' οἱ ἄλλοι,
τὸ δεύτερο ὁ Κωσταρὸς στοὺς Κρητικούς προβάλλει.
Ἐἴμαστε λίγοι, βρὲ παιδιὰ, λέγει, κί' ἂν μοιραστούμε,
θ' ἀδυνατήσωμε πολὺ, σὲ κίνδυνο θὰ ἔμπούμε.

ἔχουν οἱ Τοῦρκοι ἄλογα στὸν κάμπο καὶ κανόνια,
κί' ἄλλο νὰ κεί νὰ πολεμᾶς καὶ ἄλλο στὰ κοτρώνια
ἐδῶ, ποῦ σημαδεύουμε γυρμένοι στὸ καρτέρι·
ἂν καταβοῦμ', ἕνας θεὸς τί θὰ γενῆ τὸ ξέρεϊ.

Ἐδῶ, ἐδῶ νὰ μείνωμε. Πάρε ἐσὺ διακόσιους
καὶ τὴν Καλύβα πιάσε μου, Μάθιό· καὶ μ' ἄλλους τόσους
πῆδησ' ἐκεῖ, βρὲ Γογωνῆ, τὸ Γύρισμα καὶ πιάσε,
ποῦ φέρνει μέσα στὰ Χανιά, καὶ στὴ φευγάλα ἄφσε
νὰ πᾶν καὶ νὰ στακίζονται οἱ ἄπιστοι στὸν κάμπο·
ἀγκάθι στοὺς Ἀράπιδες ἐδῶ ἐγὼ θὲ νάμπω»

Ἔτο' ἔγεινε. Διαλέγονται καὶ ξεκινοῦν ἐκεῖνοι,
πληθοῦν σὰν τὰ λαγωνικά, ποῦ ὁ κυνηγὸς ἀφίνει,
σὲ μιὰ στιγμή καὶ χάνονται ἀνάμεσα στὰ βράχια.

«Τώρα, παιδιὰ μ', ἀκούσατε τὸ πῶς τὸ συλλογιόμαί·
μὲ στῆθος εἰς τὴν Ἀραπιά νὰ πᾶμε δὲ μπορούμε,
γιατὶ πολλοὶ θὰ σκοτωθοῦν κ' εἶν' ἀκριθὸ τὸ αἷμα
τῶν Κρητικῶν· μὰ διαλεχτοὶ νὰ κατεβοῦν στὸ ῥέμα
ὡς ἑκατὸ καὶ νὰ κρυφθοῦν στὸ χόρτο, στὸ λιθάρι,
καὶ νὰ χτυποῦν στὸ κόκκαλο, ὅταν νερὸ νὰ πάρη
κανεὶς ἀπ' τοὺς Ἀράπιδες μπροβάλλει στὸ ποτάμι.
κ' ὅποιον βαστάει ἢ καρδιά, νύχτα κρυφὰ νὰ δράμη

φλόμο και λέςι τούρκικο σὲ κάθε μας πηγάδι
νὰ ρίξη, νὰ φαρμακωθῶν οἱ ἄπιστοι, στὸν Ἄδην
τὴ μαυρη τους νὰ πᾶν ψυχὴ μὲ τᾶντερα ξερνώντας,
ποῦ σὺν ἀκοῦνε Κρητικὸ νὰ φεύγουν πηλαλώντας.

Μεσουρανῆς ὁ ἥλιος ταῖς σαΐταις διπλώνει
καὶ μὲ μιὰ λαύρα φοβερὴ τὴ λαγκαδιὰ τὴ ζώνει,
ποῦ λὲς καμίνι καίεται· τὰ δένδρα διψασμένα
τὰ φύλλα κλίνουνε στὴ γῆ σὺν παραπονεμένα,
νὰ βρέξη τὴ φτεροῦδά της ἢ πέρδικα ζυγώνει,
καὶ στοῦ πλατάνου τὴν κορφή λαγιάζει τὸ τρυγόνι.
Κ' ἡ Ἄραπιὰ κατέβηκαν νὰ πρῶν νὰ δροσιστοῦνε
στὴν ποταμιὰ τὴν πρόσχαρη, μὰ νὰ και κελαῖδοῦνε
ἢ λαζαρίαις στὸ χροῖ· ἡ ἄραπιὰ τρεχάτη
ἀσκι πετάει καὶ σταμνί, γυρίζοντας τὴν πλάτη
τὴ ματωμένη· χούγιασμα οἱ Κρητικοὶ ἀφίνουν
καὶ μιὰ ἀκόμη μπαταριά εἰς τὴ φυγὴ τοὺς δίνουν.
Ἔτσι κ' ὅταν στὸν κάματο, κοντὰ τὸ μεσημέρι
ὁ θεριστὴς στὸν ἴδρωτα λυγμένος, τὸ λημέρι
ἀφίνη καὶ εἰς τὴν πηγὴ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα
σκύψη νὰ δροσοκοπηθῇ· δὲν βώφηξεν ἀκόμα,
κ' ἀπ' τὸ νερὸ δύο ὄργυιαῖς πετιέται νεροφίδι
καὶ τὸν χτυπάει ἀνάμεσα σὲ μέτωπο καὶ φρύδι·
ξαφνίζεται τ' ἀνάσκελα, σηκώνεται καὶ τρέχει,
ἀπὸ τὸ μέτωπο ψυχρὸς ὁ ἴδρωτας τὸν βρέχει,
κ' ὅθι περνάει, θαρρέει γλυστοῦν στὰ πόδια του τὰ φίδια,
ἐνῶ πατεῖ καὶ τρίζουσε τοῦ κάμπου τὰ γρασιδία.

Ἀφήκανε τοῦ ποταμιοῦ τὴν ὄχθη, τρομαγμένοι,
καὶ ἀναβαίνουν τὰ χωριὰ τοῦ γύρου λυσασμένοι
ἀπὸ τὴ δίψα καὶ ζητοῦν δροσιὰ μὲς τὰ πηγάδια,
καὶ σὲ καθένα χύνονται Ἀράπιδες κοπάδια·

στριμώνοντ', ἀγκωνίζονται, ἀδράχνου καὶ βροφῶνε,
ἄλλοι τῆ μούρη λούζουνε, τὰ χέρι' ἄλλοι βουτοῦνε,
καὶ γίνονται σὰν τὰ παπιὰ, ποῦ κολουμποῦν σταυλάκι,
κι' ἀνάσκελα τεντώνονται στὸν ἥλιο. Τὸ φαρμάκι
ὡς τόσο εἰς τὰ σωθικά τὸ θέρισμ' ἀρχινάει,
κυλιοῦνται μὲς τὰ χώματα, τὸ στόμα τους ξερνάει,
καὶ σὰν τοὺς χοίρους γίνονται, στὴ λάσπη ὅταν χωθοῦνε,
καὶ λέσι μαῦρο κοίτονται ἐκεῖ ὅπου βρεθοῦνε.

Στενάζει ὁ Λιθῶ πασιᾶς στὸ πράσινο τριαντήρι,
κ' ἦταν σὰν νὰ τὸν πότιζες χολὴ μὲ τὸ ποτήρι.
Τ' ἀσκέρια γλέπει χάνονται, τὰ γλέπει καὶ δακρύζει,
στέλνει πιζοὺς μὲς τὰ Χανιά, κανένας δὲ γυρίζει,
καὶ τοῦρχεται νὰ τρελλαθῆ, τοῦρχεται νὰ πεθάνη,
ὅταν στὸ νοῦ τοῦ Μισιριοῦ ταῖς δόξαις ἀντιβάνη,
καὶ ταῖς γλυκαῖς χανοῦμισαῖς, ποῦ τότε λαχταροῦνε,
καὶ μέρα νύχτα νὰ φανῆ ἡ δόλιχς καρτεροῦνε.
Τὰ γένεια του ἐμάδαγε ἐκεῖ ποῦ τὰ θυμάται,
κ' ἀπτό κλωβὶ πῶς νὰ ἐβγῆ στέκει καὶ συλλογῆται·
γιατί κλωβ' εἶν' ἡ λαγκαδιὰ, κλεισιμένη μὲ δερβένια,
κάθε δερβένι φαίνεται σὰ θύρα σιδηρένια,
καὶ ἄγρυπνο τὸ Κρητικὸ παραμονεύει μάτι,
κ' ἡ λαζαρίνας στράπτουνε στῶν βράχωνε τῆμ. πλάτη.
Κράζει τὸν Χόντσα του σιμά, « Χόντσα μου σήκω, σῦρε,
καὶ τῆμ παραγγελία μου ἐρμάνεψε καὶ φέρε
στὸν Κωσταρὸ καὶ πές τονε, χίλια πουγγιὰ τοῦ δίνω
κ' ὅλον τὸν Αποκόρωνα στὰ χέρια του αφίνω,
ἂν δρόμο κάμη νὰ διαβῆ τ' ἀράπικο τ' ἀσκέρι,
καὶ δόστου ἀπὸ μέρους μου κι' αὐτὸ κρυφὰ στὸ χέρι. »

Ἐκάθονταν ὁ γέροντας κοντὰ πὲς κρύα βρύσι
στὸν ἴσκιο ξυλοκερατιᾶς, κ' ἦταν γιὰ νὰ δειπνήσῃ

μὲ τὸν παπᾶ Παρθένιο ψωμί, τυρί, σταφύλι,
ὅταν ὁ Χόντσας ἔφθασε μὲ τὴν ψυχὴν στὰ χεῖλη.

Ὀλόγυρα οἱ Κρητικοὶ στὸ γέρο συναγμένοι
κ' ἐπάνω στὸ τουφέκι τους τὸ σῶμα στηριγμένοι,
στεκούμενοι ἀκαρτεροῦν, πνοὴ θαρρῶεις ἔδεν ἔχουν,
καὶ τί ὁ Χόντσας θὰ εἶπῃ καθέννας ἀπαντέχουν.

Κ' ἐκεῖνος εἶπε. « Κωσταρὲ, λιθᾶ πασιᾶς σοῦ δίνει
χίλιχ πουγγιὰ γιὰ τὰ παιδιὰ, καὶ τὴ στιγμὴ ἀφίνει
ὄλον τὸν Ἀποκόρωνα, ἂν τοῦ ἀνοίξεις δρόμο,
νὰ καταβῇ στὸν Ἄρμυρὸ μὲ τ' ἄρματα στὸν ὄμο. »

— καὶ ἔσκυψε τοῦ Κωσταροῦ τὸ χέρι νὰ φιλήσῃ,
κ' ἓνα μονόπετρο βαρὺ στὸ χέρι νὰ κολλήσῃ,
κ' ὁ γέροντας τὸ πέταξε σὰν κάβουον' ἀναμένο
κ' ἐθάμβωσε τῶν Κρητικῶν τὸ μάτι τὸ γραμμένο. —

— Σύρε νὰ 'πῆς εἰς τὴν Πασιᾶ, πῶς καθε πέτρα λάμπει
ψηλὰ στῆς Κρήτης τὰ βουνὰ σὰν Ἄραπιᾶς διαμάντι,
γι' αὐταῖς ταῖς πέτραις χύνομε τὸ αἷμα πολεμοῦμε,
καὶ τὴν τιμὴ τους μὲ πουγγιὰ ἡμεῖς δὲν τὴν πωλοῦμε.
Ἀκοῦτε, Κρητικόπουλα, τί ὁ Πασιᾶς προτείνει;
τί λέτε; νὰ τὸν κλείσωμεν ἐδῶ, ὡς πῶ νὰ γείνη
τὸ στρατεύμα του σύνολο λέσι, νεκροταφεῖο,
ἢ νὰ τὸ ξαρματώσωμε τὸ μαῦρο τὸ θηρίο,
καὶ χωρὶς νόγια ὕστερα, σὰν τὴ βροχιαμένη γάτα,
νὰ τὸ ξεπροβοδίσωμε εἰς τῶν Χανιῶν τὴν στρατά ;

Καθὼς οὐ κῆπ' ὅταν ἐμπῆς λουλοῦδιχ νὰ μυριῆς,
ποῦ χίλιχ τὸν σπαλίζουσε, δὲν ἔσῃεις ποὺ ν' ἀρχίσεις,
γιατ' εἶνε ὄλα ὠμορφα καὶ γελαστά ὕποσῃεις,
κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸ μάτι σου καὶ τὴν καρδίαν τοσῶσῃεις,
ἔτσι καὶ τότε γείνηκε' σε μιὰ γνώμη καὶ σ' ἄλλη
τὰ βέβαια γυρίζουσε οἱ Κρητικοὶ κεφαλι.

καὶ τὸ αὐτὶ. καὶ στέκονται σὲ ταραχὴ βαλμένοι,
καὶ μὲ λαχάλα στὴν καρδίᾳ ὁ Χόντσας ἀναμένει.
Ὅλους νὰ τοὺς σκοτώσωμε, φωναζοῦνε καμπόσοι,
ἀπ' τοὺς Ἀράπιδες ψυχὴ, ψυχὴ νὰ μὴ γλυτώσῃ
κ' « ὄλους νὰ τοὺς σκοτώσωμε » ἀντιλαλοῦν ἀντάμα
χίλια ἀφρισμένα στόματα. — Ἀφήστε τους στὸ κᾶμμα
κ' ἀπὸ τῆ δίψα νὰ χαθοῦν τῆς Ἀραπίας οἱ λύκοι
θάνατος ὄχι, κόλασι στὴν Ἀραπία ἀνήκει —
« Θάνατος ὄχι, κόλασι » ἀντιλαλοῦνε πάλι
ἀντάμα χίλιοι καὶ κουνοῦν καὶ χέρι καὶ κεφάλι.
Τότ' ὁ Παρθένις ὑψηλὰ τὸ σταυρωμένο χέρι
σηκῶνει, κ' ὄλοι σιωποῦν καὶ κάθονται στὴ φτέρη.
« Παιδιά, κ' αὐτοὶ νὰί πλάσματα τοῦ Μεγαλοδυναμού,
κ' ἐκεῖνος ἐμαρτύρησεν ἀπὶ ἄδικο, παιδιὰ μου,
κ' ἀπὸ ἀγκάθια στέφανο στὸ μετωπὸ φορῶντας
ἀπέθανεν εἰς τὸ Σταυρὸ, τὸν κοσμο συγχωρῶντας.
Κ' ἡμᾶς ἂν τὸχ' ἢ μοιρὰ μας εἰς τὸ Σταυρὸ ἐπάνω
ὄλοι γιὰ νὰ πεθίνομε, παρ' ἄπρεπο νὰ κάνω,
χίλιαις φοραῖς τὸ προτιμῶ, γιὰτ' ἄρματα δὲν πῆρα
στοῦ; Τούρκους Τούρκος νὰ φανῶ, βαστώντας ἀγαστήρα.
Κ' ἐδῶ ἂν τοὺς κρατήσωμεν, ὥστε νὰ ξεψυχήσουν,
τὸν τόπο μας τὰ λέσει τους θεὸς νὰ τονε βρωμίτουν,
καὶ θᾶνε πάλι τὸ κακὸ τοῦ τόπου μας κακὸ μας.
Ἡ χάμουλα καὶ τᾶρματα ἄς ἦν τὸ μερδικο μας,
κί' αὐτοὺς ἄς τοὺς ἀφήνωμε νὰ κᾶν πίσω τον ἥλιο,
τῆ λεβεντιά σας γιὰ νὰ εἰπῶν σι' Ἀράπικο βασίλειο ».
Ἔτ' εἶπε, κ' ὄλοι γερνοῦνε καὶ ὄλοι συμφωνοῦνε,
καὶ στὸ Λιθᾶ τὸ Χόντσα του γλήγωρα ξεκινοῦνε,
καὶ κείνος γρόσει κ' ἄρματα καὶ χάμουλα ἀφίνει
καὶ μὲ πολλὴ στὸν Ἄρμυρὸ πηγαίνει καὶ αἰσχύνει.

